

КРОС-КУЛЬТУРНА ОБІЗНАНІСТЬ ПЕРЕКЛАДАЧА В ПОЛІКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

This article analyses the importance of the translator's / interpreter's cross-cultural awareness forming as a modern demand for effective communication in a polycultural society. The interdisciplinary approach and the correlation of translation and cross-cultural communication theories are used in the translation procedure consideration. Beside this, the peculiarities of the implementing the English as an international language by the communicants, who represent different conceptual pictures of the world, are considered with the focus on the role of translator / interpreter in overcoming communication deviations due to linguistic and cultural differences.

Key words: cross-cultural awareness, polycultural communication, lingua franca, conceptual picture of the world, interdisciplinary approach to the translation process.

В статье анализируется важность формирования у переводчика кросс-культурной осведомленности, являющейся современным требованием – эффективное общение в поликультурном обществе. Процесс перевода рассматривается на основе междисциплинарного подхода и соотношения теорий перевода и межкультурной коммуникации. Также рассматриваются особенности применения в общении английского языка, как международного, но не идиоэтнического для большинства участников интеракции, которые являются представителями разных концептуальных картин мира, и роль переводчика в преодолении коммуникативных девиаций на основе лингвокультурных различий.

Ключевые слова: кросс-культурная осведомленность, поликультурная коммуникация, лингва-франка, концептуальная картина мира, междисциплинарный подход к процессу перевода.

У статті аналізується важливість формування у перекладача крос-культурної обізнаності, яка є сучасною вимогою щодо ефективного спілкування у полікультурному суспільстві. Процес перекладу розглядається на основі междисциплинарного підходу та співвідношенні теорії перекладу та теорії міжкультурної комунікації. Також розглядаються особливості застосування у спілкуванні англійської мови, яка є міжнародною, але не ідіоетнічною для більшості учасників інтеракції, які є представниками різних концептуальних картин світу, та роль перекладача у подоланні комунікативних девіацій на основі лингвокультурних відмінностей.

Ключові слова: крос-культурна обізнаність, полікультурна комунікація, лінгва-франка, концептуальна картина світу, міждисциплінарний підхід до процесу перекладу.

Глобалізація як процес, в якому здійснюється інтеграція людей, компаній, підприємств та урядів різних націй, існує вже століттями переважно для комерційної діяльності. Але темпи росту глобалізації значно зросли за останні десятиліття завдяки новітнім технологіям. В той час коли комерційний ефект є очевидним, до широкого обговорення постає питання про можливе усунення національних культурних відмінностей в процесі глобалізації й, як протидія, створення активних позицій національних культур щодо захисту своєї ідентичності від впливу інших культур.

В умовах глобалізації ЮНЕСКО визнає найважливішу роль мов у формуванні і зміцненні культурної ідентичності та розвитку регіональної

інтеграції у міжкультурному діалозі. Справедливий обмін та діалог між цивілізаціями, культурами і народами на основі взаємного розуміння та повазі, рівної гідності всіх культур є необхідною умовою для побудови соціальної згуртованості, примирення та миру між народами [11].

За останні роки ідея "інакшості" (культурної ідентичності) набуває все більшого розвитку у перекладознавстві та міжкультурній комунікації з метою зрозуміти, як будувати мости з іншими культурами.

Міждисциплінарний теоретичний підхід до теорії перекладу та міжкультурної комунікації відкриває ще більші перспективи для наукових досліджень, до яких залучені прагматика, соціо-прагматика, перекладознавство, аналіз дискурсу, етнолінгвістика, лінгвістична типологія, психолінгвістика, функціональна лінгвістика, когнітивна лінгвістика, соціолінгвістика тощо).

Застосування міждисциплінарного підходу сприяє взаєморозумінню і повазі "інакшості" в усьому її багатстві, і попередженню комунікативного конфлікту в полікультурному глобалізованому спілкуванні.

Велике значення в дослідженнях має визначення співвідношення міжкультурної комунікації та перекладацької дії. Спроби поєднати області двох наук у минулому унеможлилювалися тому, що процес перекладу розглядався суто на лінгвістичній основі. За останні десять років підхід змінився з лінгвістично-орієнтованого на культурно-орієнтований. Зрозуміло, що сучасні дослідження виходять за рамки традиційних підходів до перекладу на основі когнітивної лінгвістики і порівняльного аналізу тексту. Переклад розглядається на теоретичній основі теорії міжкультурної комунікації і як процес має всі компоненти комунікативного середовища: ситуацію, час, місце, учасників, контекст, сукупність мовних та позамовних чинників спілкування, стратегії та тактики спілкування тощо. Теорія міжкультурної комунікації підтверджує, що мова і культура тісно пов'язані і що переклад є актом комунікації. Комунікація у перекладі є крос-культурною і для її успішного здійснення необхідні не тільки мовна компетенція, а й знання комунікативних ознак лінгвокультурної спільноти (глибоке розуміння соціальних норм, цінностей і способу життя), представниками якої є учасники інтеракції.

Також, в сучасному тлумаченні функціональна еквівалентність вважається як пресупозиція для досягнення порівняльної функції в тексті або дискурсі в контексті іншої культури. Концепт *поширена мовленнєва ситуація* (dilated speech situation) поєднує функціональну еквівалентність та міжкультурне порозуміння і є загальним поняттям для міжкультурної комунікації та теорії перекладу [5].

Неадекватний переклад або порушення розуміння в базових елементах культури носіїв ідіоетнічної мови в процесі спілкування викликає конфлікт культур. Відповідальність за визначення конвенцій, соціальних, психологічних, етнічних та культурних фільтрів полягає на перекладачеві як на учаснику комунікації. Запобігти конфлікту культур перекладачеві допомагають знання та крос-культурна обізнаність, комунікативна компетенція (володіння комунікативними правилами, максимами, постулатами в різних ситуаціях із

різними комунікантами) та досвід у міжкультурній комунікації. З розвитком теорії міжкультурної комунікації, теорії мовленнєвої діяльності та міждисциплінарного підходу до процесу перекладу стає зрозумілим, що мовна компетентність перекладача залишається базовою, але не основною і недостатньою для успішного спілкування. В функції перекладача входить подолання комунікативних девіацій в процесі крос-культурного спілкування, які пов'язані із прагматичними чинниками у досягненні перлокутивного ефекту спілкування.

Аналіз реалізації мовленнєвого акту в різних культурах показує, як конвенції передаються через застосування культурних фільтрів для подолання комунікативних девіацій. Концепція *культурного фільтру* стає переважним засобом продукування тексту або дискурсу в поширеній ситуації перекладу. Культурні фільтри показують ступень експліцитності, з якою здійснюється передача обізнаності культур для порозуміння. В процесі застосування культурних фільтрів також визначаються крос-культурні лакуни та їх заповнення у перекладі. Завдяки чому досягається ступень узгодженості та адекватності у досягненні міжкультурного порозуміння [5].

Враховуючи вищезазначене, можна стверджувати, що суттєво змінюються вимоги до перекладача та його компетенції.

Одним із результатів глобалізації спілкування стає вплив англійської мови на інші мови на прагматичному та дискурсивному рівнях, що визнається багатьма лінгвістами [6].

У світі нараховується близько 6,5 тисяч мов як літературних, так і не літературних. За статистичними даними найбільш поширеними мовами серед населення планети вважаються китайська (1,3 млрд осіб), англійська (508 млн осіб), хінді і урду (350 млн осіб), іспанська (300 млн осіб), російська (240 млн осіб), індонезійська, арабська (по 180 млн осіб), португальська (170 млн осіб), японська (123 млн осіб), німецька та французька (по 100 млн осіб) Але для міжкультурного спілкування англійська мова залишається *lingua franca*.

Мова несе культуру народу, який спілкується своєю мовою. Як бути із англійською? Для 341 млн осіб вона є рідною, а для решти – другою іноземною мовою. Вона є рідною для декілька народів в різних версіях (британська, американська, австралійська тощо). Але для багатьох народів, які спілкуються англійською як міжнародною, вона не є рідною і відповідно комуніканти, які спілкуються англійською ні є носіями англійської культури. Більше того, не носіями англійської культури є представники англійських народів Австралії, Нової Зеландії, Канаді, США та інші, які мають свої національні культурні конвенції.

В чому полягає складність роботи перекладача при перекладі англійської \ на англійську інформації в комунікації із представниками інших культур? Спілкування англійською як другою мовою може викликати комунікативні девіації в полікультурному спілкуванні: із-за недостатньої лінгвістичної компетентності комунікантів, наприклад, в просодії (а саме конфлікт вимов окремих слів та звуків, інтонаційних моделей, наголосу, акцентів, стилів,

швидкості мовлення, які мають своє конотативне значення в англійській мові), в неправильному застосуванні еквівалентного ряду, невербальних елементів комунікації (дистанція між партнерами, жести, вирази обличчя, положення рук, контакт очей), в прийнятті стратегій та тактик спілкування, які характерні для власної культури.

У полікультурному суспільстві перекладач, який вільно володіє англійською, ще й повинен бути обізнаним у комунікативних ознаках багатьох культур. Робота перекладача ускладнюється додатковими затратами часу та напруження на сприйняття мовленнєвих актів комунікантів, які використовують англійську як другу, та застосування додаткових фільтрів для адекватної передачі інформації. Здійснюючи комунікативні акти перекладу англійською, повинен постійно усвідомлювати особливості культур народів, представники яких беруть участь в інтеракції, для забезпечення основної цілі спілкування – порозуміння.

Протягом останнього десятиліття культурна обізнаність стала значною частиною концептуалізації культурних аспектів у навчанні мов та перекладу. Тобто, L1 користувачі повинні розуміти L2 комунікацію як культурний процес і бути в курсі їхніх власних культурних основ комунікативної поведінки. Це проблематично, враховуючи, що англійська мова зараз використовується в якості лінгва-франка.

Дослідження в області перекладу та міжкультурної комунікації, які проводяться багатьма вченими світу, в тому числі групою міжкультурних досліджень Європейської Асоціації перекладачів (EST), роботу якої очолює президент асоціації, доктор Єнтоні Пим (Професор перекладу міжкультурних досліджень Університету м. Таррагона, Іспанія, запрошений професор Монтерейського інституту міжнародних досліджень, США), допомогли наблизитися до розгляду того, що міждисциплінарні дослідження необхідно проводити з метою розвитку моделі формування у студентів та розвитку у професійних перекладачів крос-культурної обізнаності в полікультурному спілкуванні [9].

Стосовно цих досліджень комунікативні девіації у спілкуванні між людьми, які належать до різних концептуальних картин світу, виникають ні стільки із-за лінгвістичних особливостей, а частіше всього із-за різних ментальностей. В процесі підготовки перекладачів необхідне створення методичної системи, яка б формувала крос-культурну компетентність та навички спілкування у полікультурному середовищі. Це вибір тем із розглядом тематики не тільки стосовно двох країнах, а на прикладі багатьох країн та окремих народів; розробка спеціальних завдань, реферативні дослідження; творчі усні презентації; тести для формування навичок визначення специфічних етнокультурних контентів концептуальних картини світу.

Перекладач є комунікативним посередником між представниками різних культур, а не тільки країни, мова, якої вивчалася в вищому навчальному закладі. Сучасні теорії у більшості, якщо й розглядають міждисциплінарно взаємодію мови та культури, то тільки на рівні двох мовних картин світу. Для

полікультурного суспільства цього вже недостатньо. Новий підхід до підготовки перекладачів для ефективної професійної діяльності у полікультурній комунікації викликаний потребами суспільства щодо наведення мостів порозуміння у спілкуванні між представниками не тільки різних мов, а й різних культур [11].

Література

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. – К.: Видавничий центр "Академія", 2004. – С. 344.
2. Рот Ю. Межкультурная коммуникация. Теория и тренинг. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2006. – С. 223.
3. Почепов Г.Г. Теория коммуникации. – М.: Смартбук, 2008. – С. 656.
4. Bennet M.J. Towards Ethnorelativism: A Developmental Model of Intercultural Sensitivity // Education for the Intercultural Experience / Paige R.M. (ed.). – U.S.A.: Intercultural Press, 1993. P. 21–71.
5. Bührig Kristin, House Juliane and D. ten Thije Jan. Translational Action and Intercultural Communication. – St. Jerome Publishing, 2009. – 188 p.
6. House Julian. Communicative Styles in English and German // European Journal of English Studies. – 2006. – Vol. 10 (3).
7. Kubryakova E. Dictionary of cognitive terms. – М., 1996. – 245 p.
8. Lusting M.W., Koester J. Intercultural competence. Interpersonal communication across cultures. – Longman, 1999. – 401 p.
9. Pym Anthony. On Translator Ethics. Principles for mediation between cultures. – Benjamins Translation Library, 2012. – 185 p.
10. International Journal for Cross-Disciplinary Subjects in Education (IJCDSE), Volume 1, Issue 1, March 2010.
11. International Year of Languages. Promotion of International Communication. Published by the Department for General Assembly and Conference Management (DGACM), New York 08–55810-October 2008–1 000.

References

1. Batevych F.S. Osnovy komunikativnoy linguistyky: Pidruchyk. – Kyiv: Vydavnychiy Tsentr "Akademiya", 2004. – 344 p.
2. Rot Yu. Mezhhkulturaia komunikatsiya. Teoriya i trening. – Moscow: YUNITI-DANA, 2006. – 223 p.
3. Pochepov G.G. Teoriya komunikatsii. – Moscow: Smartbook, 2008. – 656 p.
4. Bennet M.J. Towards Ethnorelativism: A Developmental Model of Intercultural Sensitivity // Education for the Intercultural Experience / Paige R.M. (ed.). – U.S.A.: Intercultural Press, 1993. P. 21–71.
5. Bührig Kristin, House Juliane and D. ten Thije Jan. Translational Action and Intercultural Communication. – St. Jerome Publishing, 2009. – 188 p.
6. House Julian. Communicative Styles in English and German // European Journal of English Studies. – 2006. – Vol. 10 (3).
7. Kubryakova, E. Dictionary of cognitive terms. – М., 1996. – 245 p.
8. Lusting M.W., Koester J. Intercultural competence. Interpersonal communication across cultures. – Longman, 1999. – 401 p.
9. Pym Anthony. On Translator Ethics. Principles for mediation between cultures. – Benjamins Translation Library, 2012. – 185 p.
10. International Journal for Cross-Disciplinary Subjects in Education (IJCDSE), Volume 1, Issue 1, March 2010.
11. International Year of Languages. Promotion of International Communication. Published by the Department for General Assembly and Conference Management (DGACM), New York 08–55810-October 2008–1 000.